

A Szerb Köztársaság mint erős nemzetiesítő állam, és a poszt-etnikai aktivizmus következményei

Touquet, Heleen: The Republica Srpska as a strong nationalizing state and the consequences for postethnic activism = Nationalities Papers, 2012, 40 vol. 2. no. 203-220. p.

A bevezetésben a szerző megállapítja, hogy 15 évvel a háború befejezése után Bosznia-Hercegovina még mindig mélyen megosztott társadalom. A daytoni egyezmény óta majdnem minden választást nacionalista pártok nyertek meg. Nemrégiben új feszültséget keltett Milorad Dodiknak, a Szerb Köztársaság vezetőjének a fenyegetése egy, a függetlenségre irányuló népszavazás megtartására. A 2010-es választások a krízis újabb érzetét keltették, mivel a politikai pártok több hónapig tartó tárgyalások után is képtelenek voltak szövetségi kormány megalakítására (Maksic és Toal). A politikai pártok csakúgy, mint a civil társadalom döntő többsége etnikai vonalak mentén megosztott.

Azonban kisszámú nem kormányzati szervezet az etnikai határokon túli mozgósítást végez. Ez nem széleskörű, de nem is új jelenség. E csoportok gyökerei a háború előtti Jugoszlávia antifasiszta ideológiájában gyökeresnek, illetve azoknak a csoportoknak a háború-ellenes ideológiájában, amelyek a 90-es években jöttek létre. Annak ellenére, hogy ezek a csoportok kicsik, már a pusztta létük is mutatja, hogy alternatív politikai identitások igenis léteznek, mozgósítva is vannak, még a mélyen megosztott, poszt- háborús konfliktussal terhelt államokban is.

Ennek a tanulmánynak kifejezett célja, hogy megvizsgálja, mely tényezők nyújtanak lehetőséget ezen identitások mozgósítására.

Számos ilyen csoport létezik a mai Boszniában, kisebb sikereket is elértek már főleg Szarajevóban, a fővárosban, illetve Tuzla városában. Pl. tüntetéseik elősegítették a bosnyák miniszterelnök és a szarajevói polgármester lemondását.

Azonban poszt-etnikai tevékenységük főleg a föderációentitáshoz kapcsolódik. A Szerb Köztársaságban azonban hangjuk alig hallatszik, a csoportjaik kisebbek és kevésbé kapcsolódnak össze. A tanulmány megkísérli megoldani azt a rejtvényt, hogy a Tarrow által definiált klasszikus politikai lehetőségek struktúrája miért nem érvényesül kellő mértékben.

A szerző először is definiálja a poszt-etnikai fogalmat, mint elemzési kategóriát, nem mint gyakorlati kategóriát. Végül is a „poszt” előképző az etnicitástól való elmozdulást jelenti, anélkül, hogy azt teljesen elhagyná.

A szerző szerint a poszt-etnikai csoportok az etnikai határokon átvélő morális közösségek, amelyek törekszenek az etnikai csoportok közötti szo-

lidaritás létrehozására, amely szolidaritás a közös felelősségből és közös érdekekből fakad.

A poszt-etnikai mozgósítások ideális esetben nem korlátozódnak nemekhez („női csoportok”), foglalkozásokhoz, az emberek univerzális, közös célokat követnek. A poszt-etnikai csoportok számára a vallási kategóriák az egyén önazonosságának szempontjából fontosak, nem képeznek kollektív kategóriát.

A tanulmányban tárgyalt poszt-etnikai csoportok megpróbálják mozgósítani az ellenzéki identitásokat válaszul a merev etnikai kategorizációkra, amelyek uralják a mai boszniai mindennapi életet és a politikát. Az egyik példa szerint egy szarajevói tiltakozó aktivista elmondta: „közülünk egyesek számára a népcsoporthoz tartozás másodrangú, mások számára harmadrangú, vagy éppenséggel tizedrangú.”

A poszt-etnikai mozgósítás kritériumai közé tartozik, hogy:

- A mozgósítás ne etnikailag meghatározott kérdésekre alapuljon (pl. horvát háborús veteránok), hanem olyan kérdések köré, amelyek etnikai határokon átnyúló szolidaritást igényelnek.
- Az egyén jogai a kollektív jogok fölé helyeztessenek.
- Az etnikai hovartartozás az egyén önmeghatározásához bírjon jelentőséggel, ne legyen külső kategorizáció.
- Az egyes egyedek ismerjék fel a kategorizáció és az önazonosság közti konfliktus mibenlétét.
- Az egyén lehessen kritikus a saját etnikai csoportjával szemben is.

A cikk további részében a szerző –táblázatban közölt példákon keresztül- bemutatja, majd megvizsgálja, hogy a Szerb Köztársaságban (SZK) ill. a Föderációban (F) milyen politikai lehetőség, struktúrák állnak rendelkezésre (PLS). Karl-Dieter Opp mellett érvel, hogy PLS-t úgy is lehet definiálni, mint a politikai környezet olyan tulajdonságát, amely pozitív hatással van, segíti az állampolgárok politikai aktivitásának sikeres megvalósulását. A szerző nem a sikeresség kritériumát vizsgálja, a PLS-t csak mint heurisztikus eszközt tekinti, számára az fontos, hogy a PLS modell alkalmazásával hasznos információkhoz és elképzelésekhez lehet eljutni annak megállapítására, hogy mely környezeti tényezők befolyásolhatják a társadalmi mozgalmakat (pozitívan vagy negatívan).

Az elemzett fejezet elején a szerző megállapítja, hogy a centralizáló, erősen nemzetiesítő erős államalakulatokban (v.ö. Franciaország- SZ.K. ti. Boszniai Szerb Köztársaság; zárt rendszerek) kevesebb lehetőség van a különféle társadalmi, mozgalmi célok artikulálására, szervezetek létrehozására, működtetésére, mint a föderatív, „gyenge” államokban (Svájc-(F) ti. Boszniai Föderáció; nyitott rendszerek).

A továbbiakban szerző vizsgálat tárgyává teszi az elnyomás kérdését (a), az elitek szerepét (b), a támogató csoportokat és pártokat (c), végül megállapítja, hogy a PLS modell csak részleges magyarázatot tud adni arra, hogy a poszt-etnikai mozgalmak miért gyakoribbak a Föderációban, mint a SZ. K-ban. Ugyanis a centralizált államban a korlátozott lehetőségek az aktivitásra ugyanúgy vonatkoznak a nem poszt-etnikai alapon működő mozgalmakra is, hiszen a pártok, szakszervezetek, és az egyéb vallási, társadalmi csoportok is leginkább etnikai alapon szerveződnek, még a nyitottabb Föderációban is.

Az elnyomásról szólva a szerző nem tudja felmérni, hogy van-e különbség a két entitásban, az újságírókat mindkettőben zaklatják, a civil társadalmi aktivistákat és a független elemzőket állandóan fenyegetik. A (boszniai) Helsinki Emberjogi Bizottság 2008-as jelentésében az áll, hogy mindkét helyen kevés tisztelet érvényesül az emberi jogok és a szabadságjogok iránt. Az aktivistákkal folytatott interjúk adatai azonban azt mutatják, hogy az elnyomás mértéke a SZ.K.-ban nagyobb mértékű, ami a központosítottabb berendezkedésnek tulajdonítható.

A Föderáció oldali aktivisták arról számoltak be, hogy a Sz. K-ban a szerb nacionalisták és a szerb ortodox egyház részéről állandó fenyegetések érték őket (pl. Daniel Senkics-NVO Front), és ez a tény nagyon megerősítette a másik entitásban való mobilizálást és szerveződést.

Az elitek szerepéről szólva a szerző megállapítja, hogy a politikai pártok mindkét entitásban etnikai alapon szerveződnek, a pártelitek etnikai elitek is egyben. Ez a helyzet kevés teret enged a poszt-etnikai alapú szerveződéseknek.

A munkás egyesülések ereje Boszniában nagyon gyenge. AZ ILO nyomás gyakorlása ellenére a helyi hatóságok a mai napig sikeresen akadályozták meg az etnikai határokon túllépő Bosznia-Hercegovina Szakszervezeti Konföderációjának megalakulását. Bár a törvényhozás elvben biztosítja az egyesülés szabadságát, a diszkrimináció elleni védelmet, a valóságban ezekből vajmi kevés valósul meg.

Kevés esélye van annak, hogy az egyházak támogassák a poszt-etnikai törekvéseket. Mivel a nyelvi, kulturális különbségek nem voltak nagyok, a vallási különbözőség jelentette és jelenti az igazi választóvonalat, az egyházi vallási vezetők a mai napig táplálják a konfliktusokat. A háborúban a szerb püspökök megáldották a szerb fegyvereket, de muzulmán oldalon hasonló volt a magatartás. Ebből következik, hogy a vallás a közélet és a politikai élet meghatározó tényezője mindkét entitásban.

Ezt követően a cikk szerzője elemzi a politikai pártok és azok vezetőinek szerepét. Megállapítható, hogy az etnikai alapú pártok nem támogatják a poszt-etnikai modell érvényesülését.

A cikkíró a továbbiakban kifejti, hogy a SZ. K. nemzetiesítő alakulat, ami magát szereti nemzetállamként meghatározni, és ambicionálja, hogy valódi állammá váljon. A Föderáció viszont két nacionalizmus egymás mellett élésére épül, valamivel nyitottabb.

Az élet minden területén, így a kultúra minden területén a SZ.K-ban érvényesül és érvényesítik a szerb szupremációt, mindenhol a szerb kultúrát propagálják, a nemzeti szimbólumok használata nagyon hangsúlyos.

Összefoglalva megállapítható, hogy az adott körülmények között a poszt-etnikai modell csak nagyon korlátozott mértékben érvényesülhet.

Juhász G. Ákos

A görög válság negatív hatása a balkáni szomszédságra

Altmann, Franz-Lothar: Die Auswirkungen der Griechenlandkrise auf die Nachbarstaaten. = Südosteuropa Mitteilungen, 52. Jg. 2012. 1. no. 21-28. p.

Görögország elhúzódó, legutóbb már az euro-zóna stabilitásának kérdését felvető pénzügyi és adósságválsága tovább nehezíti a maga átfogó kríziséből épp csak kifelé haladó Európa egyenesbe jutását. Ugyanakkor amúgy is érzékenyebb pontokon közvetlenül érinti északi szomszédságát: a stabilizáció göröngyös útját járó nyugat-balkáni, posztjugoszláv és albán övezetet, de az EU keleti bővítési körébe bevont Bulgáriát vagy Romániát is. A régióban 2010-től egyszer már begyűrűzött az össz-nyugati, valamint egyedileg az olasz válság – a GDP-növekedés szerény, átlag 1% körüli stagnálásával. Ezt főként a külföldi munkavégzésből származó euro-hazatalások visszaesésével, továbbá a domináns külföldi bankhitelek visszafogásával magyarázták. Ám még jelentékenyebb veszteségekkel járt a válság folyamánként a Görögország irányában (legmagasabb szinten bolgár részről) kialakult export-lehetőségek beszűkülése vagy a görög befektetési dinamika (Albánia, Makedónia, Montenegró) elapadása.

Visszafordíthatatlan folyamatok még nem indultak, de legalább is agályos a görög hátterű, jelentős nagyságrendű banki szolgáltatások túlélése. Adott felmérés szerint 2007-ben a diktatúrák alól szabadult balkáni államok hitelnyújtásra kész bankszektorának meghökkentően magas hányada tartozott külföldi érdekeltségi körbe (Albánia: 94, Románia: 87, Makedónia: 86, Bulgária: 82, Montenegró: 78, Szerbia: 75%), és ismeretes, hogy a számok mögött osztrák bankok mellett ma főként görög pénzintézetek állnak. A térségben hét görög nagybank 19 fiiláléja van jelen, közel kétezer